

Lectures de Sant Jordi

SEGON CICLE ESO

Pere Calders, *Cròniques de la veritat oculta*, 1979, p. 138-140

ELS CATALANS PEL MÓN

Una vegada vaig anar a Birmània vigilant una expedició de blanc d'Espanya.

El viatge va anar força bé i en arribar a Yakri, un reietó local m'oferí hospitalitat de bona llei. Havent-hi per allí pocs europeus, aquell senyor va tenir interès a fer evident la brillantesa de la seva cort i em retenia, feia que el meu repòs s'allargués més del que m'havia proposat.

Perquè la meva presència occidental no deslluís l'etiqueta de palau, el monarca em va donar una capa tota brodada de perles i pedres fines, amb la condició que només me la podia treure per dormir.

Les residències reials d'aquells països són com una mena de parc, on bèsties i persones viuen en comú, guardant determinades diferències. Hi ha una gran quantitat d'ocells, elefants de jardí, felins, tortugues sagrades i profanes, insectes de la temporada i altres animals, tan rars que arriben a fer respecte.

L'estada allí era una festa seguida. Cantàvem, ballàvem i menjàvem del matí al vespre i cada vici tenia la seva satisfacció. Però com que jo era persona manada i mai no he negligit el deure, va venir el dia del comiat, i el reietó, per obsequiar-me, va organitzar una gran exhibició folklòrica.

El sobirà, vestit de gala, em va fer seure al seu costat. Tenia una pantera als peus i un lloro magnífic a l'espatlla dreta. Va picar de mans i començà el programa.

Després de sentir cantar gent de totes les contrades del país, sortiren dues-centes ballarines, que es posaren a dansar d'una manera monorítmica. El ball va allargar-se hores i hores, sempre igual, sempre amb la mateixa cadència. Quan el tedi s'apoderà de mi, vaig dir a manera d'expansió, en català i alçant la veu:

—Mal per mal, m'agraden més les danses de Castellterçol...

El lloro va fer un crit gutural i dirigint-se a mi digué:

—No us emboliqueu. Si us sent el Gran Intèrpret esteu perdut.

Va dir-ho en un català tan correcte que de moment se'm va tallar l'alè. Home de món com era, vaig dissimular davant del rei, però aquella nit, quan tothom dormia, vaig cercar el lloro, que va explicar-me la seva història. Era un lloro català de Cadaqués, i havia arribat fins allí per atzars de la vida.

Per moltes que fossin les coses que ens separaven, hi havia l'idioma que ens unia, i teníem records comuns.

Parlàrem del Mediterrani i de les nostres esperances de reveure'l, i l'endemà de bon matí, en marxar de Yakri, tenia el cor més tendre que el dia de l'arribada.

Pere Calders, *Invasió subtil i altres contes*, 1978.

EL TESTAMENT DE LA «HIENA»

M'havien delegat per assassinar un funcionari i, encara que em vingués a repèl, havia de complir. En aquest món, si només fèiem allò que ens ve de gust ens estovaríem. A més, considero que quan un home milita, ha d'ésser disciplinat i obedient.

El funcionari em va rebre de seguida, perquè li portava de part d'una amiga seva una carta magistralment falsificada. Figurava que li duia un paquet confidencial i, en asseure'm davant d'ell, a l'altra banda de la gran taula de ministre, vaig obrir la cartera de mà i em vaig treure la pistola amb el silenciador posat. El buròcrata es va tornar groc i es mostrà molt estranyat. No se sabia avenir, em digué, que hagués passat els controls de vigilància. En explicar-li que els teníem sota suborn, va condemnar farisaicament la corrupció que imperava.

Em feia llàstima. Potser era la falta de costum o es devia a l'abisme que hi ha entre les prediques i les accions. El cert és que no em decidia a engegar-li el tret, no hi havia prou franquesa. Això sense comptar els escrúpols, que també pesen.

—Què li passa? —em va preguntar el personatge.

—Es que vostè hauria d'ajudar —vaig respondre-li—. Si disparo amb presses i el toco malament, patirà i em farà patir a mi. En canvi, programant-ho entre tots dos, podem encertar de bones a primeres una ferida fulminant, mortal de necessitat, que ens permeti de prescindir del daltabaix de l'agonia...

Em va dedicar un gest despectiu amb el braç, com si m'enviés a la porra, i s'alçà del setial amb l'aire de fer unes quantes gambades. «Quiet!», vaig cridar-li. No s'aturà i ni tan sols es va girar per mirar-me. Recorregué el despatx amunt i avall, sense reparar en la meua presència. Cal dir que jo tenia molt disminuïda la capacitat d'espantar, pel fet d'haver declarat d'entrada el meu propòsit de matar-lo. Què podia afegir que em fes més perillós?

—Miri que si disparo de mala fe i li toco el nervi, la sentida pot ser brutal! —vaig dir-li amb veu ronca—. Hi ha fiblades pitjors que la mort mateixa...

Se'm va plantar al davant i em clavà una mirada interrogadora.

—Com està d'anatomia topogràfica? —em preguntà— ¿Vol dir que sap on apuntar, no ja per martiritzar-me (tal com insinua), sinó per a eliminar-me, que és la pedra de toc d'aquesta entrevista?

—No —vaig contestar-li—. No sé anatomia de cap mena fora del coneixement senzill de la figura. La idea és anar de cara al cor i deixar que la naturalesa faci el seu curs.

—I on el tinc el cor, si no és indiscreció?

—Al costat esquerre, com tothom.

—No. Com tothom, el tinc entre els dos pulmons, justament damunt del diafragma. A vostè li falten els coneixements indispensables...

M'havia fet el propòsit de tenir paciència perquè, pobre home, prou tribulació devia passar. Eren unes reflexions que em feia aleshores, desconexador del caràcter de la meua víctima. I, de passada, que se'm permeti una consideració que pot ésser útil a molts: quan es vol matar algú, convé conèixer-li el caràcter i les sortides abans d'embolicar-se. Tant de bo que jo ho hagués tingut en compte!

—Bé —vaig replicar calmosament—: no ens posem nerviosos. A mi no em costa res de tirar on vostè digui. Al capdavant, l'interessat és vostè.

—Hi ha un punt de la persona delicadíssim —digué—. La nuca! Un tret a la nuca amb l'arma a frec de pell, mai no necessita bis.

De cop i volta el vaig trobar inclement. Calia tenir mala ànima per parlar amb tanta fredor d'una batzegada que el desgraciaria d'una manera irrevocable. Però no volia discutir-ho.

—Vostè mateix —vaig dir-li.

—No em fio del seu encert —replicà—. No es mogui, que li indicaré el lloc exacte...

Jo romaní assegut. Ell va acostar-se'm per darrera i amb la mà esquerra m'obligà a ajupir el cap, com fan els barbers amb els seus clients. Fins i tot, per un brevíssim instant, em vingué aquella son dolça que amoreixa el trasbals de fer-se tallar els cabells. Endormiscat, esperava que el meu antagonista em toqués amb la punta del dit índex el precís indret fatal. Però en comptes d'això, va agafar d'una revolada l'escripció de plata que tenia a la taula i me la va estampar al clatell. Aquesta traïció la vaig saber dies després, perquè de moment em correspongué la pèrdua del coneixement i dels sentits.

El metge de la presó opina que he quedat bé, que he tingut una sort enorme. Són punts de vista! Sordejava una mica i amb el cop he millorat. Ara, d'això a tenir sort... L'advocat d'ofici creu que n'hi ha per anys, que me la carregaré de valent, sobretot pel detall de portar armes sense permís en un centre oficial. M'agradaria saber què hauria passat si hagués demanat permís! Són una colla d'hipòcrites.

La fermesa d'esperit no m'inclina al repòs i a la meditació entre aquestes quatre parets. Recordo, penso, faig balanç... Evoco amb nostàlgia el dia de la reunió secreta durant la qual van adjudicar-me l'alias de «La hiena». No fou fàcil, perquè dos companys més aspiraven al mateix motiu, al·legant actuacions passades. Jo els vaig guanyar invocant una mística de futur, la meua set d'implacabilitat. El meu rival més pròxim va haver d'acontentar-se amb l'alias de «La mangosta» i l'altre amb el de «L'escurçó». I encara gràcies!

Sóc doncs, «La hiena», un pseudònim massa suggestiu per tancar-lo entre murs de pedra. No, no sóc egoista. Si pogués en faria donació al grup, en qualitat de reintegrament. Però al

grup l'han fet miques. A còpia d'acorrallar-me a preguntes nit i dia amb una insistència criminal, els han agafat a tots.

I ara, en estat de plena lucidesa, sense coaccions de ningú, lliurement, vull deixar el sobrenom a qui en pugui fer bon ús, perquè és una pena que es consumeixi amb mi aquí dins. Jo, per molt de temps, no en faré res i a fora encara pot servir. No sóc versat en qüestió d'institucions de beneficència, tinc poques relacions i coneixences. En principi, el deixo a un asil d'orfes, amb l'esperança que, poc o molt, apreciaran que és tot el que tinc. Penso que potser hi haurà qui en sortirà ofès i enardit, amb prou punxades i raons per a utilitzar-lo amb pugnacitat vindicativa. I que es produirà el relleu immortal!

Pere Calders, *Antaviana*. Barcelona: Edicions 62, 1979

ESCENA VI

"S'il·lumina una altra part de l'espai escènic, on hi ha una taula rodona amb faldilles on un nen, assegut, fa els deures escolars. Se sent una música d'Eric Satie.

VEU EN «OFF»: Una vegada, un nen que es deia Abel, es va inventar una paraula nova...

ABEL: Antaviana! An-ta-vi-a-na...

VEU EN «OFF»: L'Abel va enamorar-se d'aquella paraula tan seva i, de moment, se la va guardar com un secret.

ABEL: Antaviana. Antaviana! Antaviana...

MARE (*entrant i servint-li una tassa de xocolata*): Què dius?

ABEL: No res, no res: és una lliçó de geografia.

VEU EN «OFF»: De fet, la seva paraula tenia realment una dignitat geogràfica.

ABEL: Antaviana?

VEU EN «OFF»: Sí, sí. Podria ser el nom d'un continent llunyà, una mica perdut i mal explorat, amb indis i plantes carnívores. Si en descobries un de semblant, enfocant-lo amb els binocles des del pont d'una nau, el podries batejar sense pensar-t'hi. Ja et veig dibuixant el mapa, humitejant el llapis amb la punta de la llengua i fent el contorn de tots els accidents de la costa. El pintaries de color taronja i després, mirant-hi molt, traçaries les lletres en forma d'arc, espaiant-les bé perquè no tapessin cap riu."

Pere Calders, *Els millors contes de Pere Calders*. Barcelona: Avui, 1994, p. 89-90.

L'ARBRE DOMÈSTIC

En aquesta vida he tingut molts secrets. Però un dels més grossos, potser el que estava més en pugna amb la veritat oficial, és el que ara trobo oportú d'explicar.

Un matí, en llevar-me, vaig veure que en el menjador de casa meva havia nascut un arbre.

Però no us penseu: es tractava d'un arbre de debò, amb arrels que es clavaven a les rajoles i unes branques que es premien contra el sostre.

Vaig veure de seguida que allò no podia ésser la broma de ningú, i, no tenint persona estimada a qui confiar certes coses, vaig anar a trobar la policia.

Em va rebre el capità, amb uns grans bigotis, com sempre, i duent un vestit l'elegància del qual no podria explicar, perquè el tapaven els galons. Vaig dir.

—Us vinc a fer saber que en el menjador de casa meva ha nascut un arbre de debò, al marge de la meva voluntat.

L'home, vós direu, es va sorprendre. Em va mirar una bona estona i després digué:

—No pot ésser.

—Sí, és clar. Aquestes coses no se sap mai com van. Però l'arbre és allí, prenent llum i fent-me nosa.

Aquestes paraules meves van irritar el capità. Va donar un cop damunt la taula amb la mà plana, va alçar-se i m'agafà una solapa. (Allò que fa tanta ràbia.)

—No pot ésser, dic —repetí—. Si fos possible això, seria possible qualsevol cosa. Enteneu? S'hauria de repassar tot el que han dit els nostres savis i perdríem més temps del que sembla a primer cop d'ull. Estaríem ben arreglats si en els menjadors dels ciutadans qualssevol passessin coses tan extraordinàries! Els revolucionaris alçarien el cap, tornarien a discutir-nos la divinitat del rei, i qui sap si alguna potència, encuriosida, ens declararia la guerra. Ho compreneu?

—Sí. Però, a despit de tot, he tocat l'arbre amb les meves mans.

—Apa, apa, oblideu-ho. Compartiu amb mi, només, aquest secret, i l'Estat pagarà bé el vostre silenci.

Ja anava a arreglar un xec quan es mobilitzà la meva consciència. Vaig preguntar:

—Què és d'interès nacional, això?

—I tant!

—Doncs no vull ni un cèntim. Jo per la pàtria tot, sabeu? Podeu manar.

Al cap de quatre dies vaig rebre una carta del rei donant-me les gràcies. ¿I qui, amb això, no es sentiria ben pagat?

Josep Pla , “Sobre la felicitat” dins l’Obra completa. Edicions Destino.

La felicitat col·lectiva no existeix. Si algun dia la sentiu prometre, no hi perdeu gaire el temps. La felicitat és una qüestió personal, individual. És una il·lusió de l'esperit que pot produir-se en una època tardana de la vida.

De cinquanta a seixanta-cinc anys es pot ser feliç. No dic pas que se'n sigui. Dic que de vegades és factible. Per ser-ho, la primera cosa que es necessita és tenir una excel·lent opinió d'un mateix. En aquesta edat, l'home hi és portat. En aquesta etapa de la vida els homes tendeixen a raonar d'aquesta manera:

–I bé: comptat i debatut, jo sóc un home d'una certa categoria, d'un cert volum, d'una indubtable presència. Amb una mica de sort n'hauria pogut tenir més, és clar. Però no es pot pas negar: sóc imprescindible. La meva situació, ningú no podria discutir-me-la.

Quan l'home arriba a aquesta latitud, algunes incògnites s'han aclarit. El qui ha nascut per viure en solitud ha vist el fracàs de totes les aventures, generalment desagradables, infructuoses, per deixar de ser-ho. El qui semblava destinat a la companyia té una situació cristal·litzada, susceptible de ser continuada: vull dir que ha arribat a un resultat positiu, a una existència mediocre, una mica pansida. El qui està marcat per la possessió del diner el posseeix o el posseirà, d'un moment a l'altre, d'una manera indefectible. El qui haurà d'anar tirant i fent tombarelles més o menys profundes tota la vida les va fent, en efecte. Uns i altres, cadascú en la seva esfera, han fet un esforç gran o petit i viuen de la inèrcia. Vivim –prenent ara la paraula en un sentit molt general– de renda. Sovint la renda no hi arriba. Si arriba es crea una situació propensa a fer que l'home se senti satisfet.

A aquesta edat, en el transcurs d'aquesta etapa, ha calgut adaptar-se finalment a la vida. S'han perdut gairebé totes les il·lusions i les que no s'han perdut solen ser informulables; així, les superfícies de fricció, de disgust i de dolor s'han sensiblement reduït. L'home assaboreix –amb poques dents, és clar– el gust, el saber dels dies. Aquest saber, que en la joventut està caracteritzat per la més dispersa i buida generalització, esdevé ara un saber concret. Divagar és dolorós. Concretar és plaent. La sensació de la vida no és potser tan transparent com afirmen els optimistes. En cada cas varia. Cada home és un món. Alguns la troben a través del paladar, altres a través de la poesia; uns concedeixen molta importància a les corbates i a les camises; altres volen diners o satisfer una ambició o tenir una canya de pescar; alguns es complauen a contemplar la terra i els arbres; altres tendeixen a mirar les formes humanes vives. L'home tendeix a seguir el sentit de la pròpia badoqueria. La felicitat és una forma de badoqueria.

L'adaptació a la vida, en aquesta edat, és un fet cert pel que es refereix a l'adaptació física de l'organisme. Hem donat moltes voltes al coixí i finalment hem trobat la posició justa. Hem tingut molt de mal de queixal i totes les malalties que ens ha tocat de suportar, i ens hem anat acostumant a aquestes incidències. A mesura que passen els anys, el dolor perd intensitat i els seus efectes són més lleus. Amb els anys ens tornem una mica insensibles, en el sentit que s'arriba a un cert statu quo entre l'organisme i els atacs que constantment sofreix. S'arriba també a una certa insensibilitat psíquica. Si girem la vista enrera, apareix la successiva fila dels amics i coneguts que han passat avall i caigueren a la vora del camí.

L'espectacle és depriment, però contribueix a reforçar la pròpia importància, l'excel·lent idea que tenim de nosaltres mateixos. La desaparició dels altres reforça el propi egoisme. Ens tornem presentistes. Descubrim les coses concretes, i això fa que aquest sigui el període de la vida humana menys ensopit. Al moment en què tot el que us rodeja us parla de la fugacitat de tot, apareix el gust saborós, concret, de la vida. D'aquí sorgeix una certa avidesa en l'aprofitament.

Goethe ha deixat escrit que la felicitat està en la limitació. En la joventut, aquest consell és de gran profit. En la vellesa, ho és menys, perquè les limitacions són pròpies d'aquesta edat i de la disminució de forces que li és inherent.

És possible limitar-se deliberadament? Si ens limitem massa deliberadament, sentim un cert mal gust a la boca i no dóna mai l'adhesió plena. L'important seria saber-se limitar amb gràcia, d'una manera instintiva, una mica inconscient. La qual cosa és difícil per dues raons importants: primer, perquè sempre tenim una idea exagerada de nosaltres mateixos; després, perquè les opinions dels altres ens afecten enormement. Un home net d'aquests dos defectes, ¿pot existir? És difícil. Però potser n'hi ha algun. Són els homes feliços.

[...]

—Senyor doctor —que jo li vaig dir—, m'ha receptat els llimbs.

—No sigui exagerat. Li he receptat una forma de felicitat molt apreciable. Si no ho fes, la seva visita no tindria cap sentit.

En arribar a casa vaig considerar la qüestió des de tots els punts de vista i em semblà que el facultatiu tenia tota la raó. Cal obeir els metges. Jo, en els tropells que he tingut, els he obeïts sempre i no he fet, davant d'ells, cap paper ridícul. Encara que hagués pogut, no hauria tingut davant d'ells cap vanitat. La vanitat, generalment parlant, és una venjança contra un paper ridícul comès anteriorment. En aquest terreny, com en gairebé tots els terrenys, la meua vanitat ha estat minsa. Els metges són importants, importantíssims. Donen conferències, llegeixen molt. Són els ciutadans del país als quals el correu porta més papers. La propaganda dels negocis de la farmacopea és immensa. Es mouen molt. Al pas que duen les coses, d'aquí a molt pocs anys seran els amos del món. Quan, dintre aquest període de preparació, les coses estaran absolutament i definitivament socialitzades, la gent tindrà, parlant en general, dues preocupacions essencials: primer, treballar tan poc com pugui, segon: ocupar-se de la seva salut, cosa que ja es comença de veure. Quan s'entri francament en aquesta preocupació, el nombre de malalties, de matisos de malaltia i de malalties imaginàries serà indescriptible. Cada dia s'irà més endavant, però cada dia tot serà més fosc i es caminarà com sempre s'ha caminat en aquest punt: a les palpentes. La confusió serà immensa, i aquest fet col·locarà els metges en el centre mateix de la vida i de les obsessions dels homes i de les dones. I, llavors, els metges governaran el món, en una forma molt més directa —perquè serà més secreta— que no l'han governat fins avui els financers, els advocats i els tècnics.

Vaig decidir, doncs, d'obeir el metge. I, així, en les últimes setmanes, es pot afirmar que he entrat en la felicitat. No he begut ni una gota d'alcohol en tot aquest temps. No he pres ni

un sol cafè autèntic Quan era jove, anava a passeig. Ara no hi vaig mai. Quan anava a passeig, no fumava gens. Ara, davant una taula i havent d'escriure, encara fumo alguns cigarrets diaris, però molts menys. Cultivo la indiferència, em mantinc en un estat soporífer, practico l'ataràxia davant tot el que m'envolta. Encara que es matés la gent davant meu, jo no em mouria. Ho tinc prohibit. Llegeixo llibres pesadíssims, enormes baluernes caracteritzades pel seu total avorriment i la seva inanitat explícita. Són els que el doctor em recomanà: llibres que contribueixen més a adormir que a despertar una mica l'enteniment. No em falta sinó que em posin unes pinzellades de tintura de iode al clatell o que concorri als concerts d'arpa. De vegades penso quina seria la meva reacció si per la Rambla o en el metro em robessin l'estilogràfica –i me n'adonés. Què faria? –em pregunto angoixat-. Em trobaria davant un conflicte entre dos deures, com és corrent en la dramaturgia de tots els països: davant el deure de legítima defensa i el de mantenir-me en la morositat. No sé pas quin camí emprendria. Havent donat al metge la seguretat de l'obediència, em sembla que escolliria el camí de la morositat. No puc rompre el règim de serenitat. Jo havia cregut que el conflicte entre dos deures era una qüestió específica dels drames de guix. Ara que em trobo davant un d'aquests conflictes, no tinc altre remei que creure que la qüestió té moltes complicacions i considerables collonadetes.

[...]

–De tota manera, no li deu pas haver costat gaire.

–Què és el que no m'ha costat gaire?

–Li preguntava que si, per entrar en la felicitat, s'ha de pagar més que el que s'ha de pagar habitualment, no resulta pas gaire enraonat.

–El que vostè acaba de dir és exacte. Per començar, la felicitat en què ara visc m'ha donat més d'un disgust. Algunes persones, i fins i tot alguns elements de l'ofici periodístic, han afirmat que m'he tornat un purità, exactament un purità practicant. No es podria pas negar que en societat em vaig assemblant cada dia més fidelment a un purità d'aquesta classe. M'ofereixen un cigar o un cigarret. «Gràcies, he deixat de fumar...», contesto amb una absoluta naturalitat. M'inviten a prendre una tassa de cafè... «Gràcies, no prenc cafè...», que contesto sense dubtar. [...] Així –em diu la senyora– prendrà un petit whisky, amb gel, que l'equilibrarà, si és que em té necessitat.» «El whisky que em proposa no em faria cap mal, perquè és diürètic, però què vol? M'he compromès a abstenir-me, i quan es promet una cosa s'ha de complir passi el que passi. Si més no, senyora moltes gràcies...» «Què opina de la batalla de les Termòpiles?», em pregunta el fill gran de la casa, que fa Filosofia i Lletres. «Estimat jove, no puc opinar, ho tinc prohibit, no puc formular el més lleu judici, forçosament apassionat.» He de mantenir-me en la serenitat. [...]

Diré, finalment, que em faig perfecte càrrec d'una cosa, això és: que per exercir el puritanisme, encara que no sigui més que el de prescripció facultativa, es necessita una renda considerable, exactament una dinerada. L'afirmació sembla un contrasentit, però de cap manera no ho és. La supressió, gairebé absoluta, dels excitants habituals, la posició de l'ase de Buridan en què resto quan em plantejo, tan sovint, el conflicte entre els dos deures, la impressionant presència de la serenitat obligada, l'entrada, per fer-ho curt, en la felicitat,

produeix un estat de badoqueria profunda, de manca absoluta de curiositat, un tal estat de descoratjament, ben poc favorable a l'art d'escriure, que és el meu ofici normal. És un ofici literalment difícil i sanguinari, que no es pot produir sense un grau de temperatura vital. En el meu cas personal, sempre he estat un escriptor molt treballós i d'una lentitud desesperant. Quan el metge em digué –cosa que m'havia passat per alt– que convenia absolutament que a l'hora de dinar no begués més que una llàgrima de vi de taula i encara específicament aigualida, vaig quedar sense replicar, perquè havia perdut l'ús de la paraula.

I així hem arribat a la situació present, que més aviat és ben poc brillant. La meva personal treballositat, quan tinc una ploma a la mà, ha augmentat considerablement. La meva tràgica lentitud ha arribat a un tal grau que l'exercici del meu ofici em fa perdre diners, cosa demostrada per raons matemàtiques, que són les més difícils de falsificar. Crec absolutament que si em lloguessin, com a pur i simple copista, en el despatx d'un notari o en una forma, la més irresponsable que fos, de salari, em defensaria molt millor i em guanyaria la vida d'una manera certament modesta però honorable. Al pas que anem, arribarà un moment que haurem d'iniciar la retirada... o tronar a la vida anterior, tan poc saludable. Haurem de triar un camí o un altre. Per fortuna, en la vida tot es romp, tot fatiga, tot passa.

Josep Pla, “La família” dins Obres Completes. Edicions Destino.

La família. Sento dir que és molt important; però, a pesar de tots els esforços que hi he projectat, no he arribat mai a treure'n l'aigua clara. He tingut la sort de conèixer els meus pares. Els he coneguts realment? Els he vagament coneguts? D'algunes de les seves anècdotes, que m'han quedat flotants, en la memòria, he tractat de deduir-ne una forma o altra de retrat intel·ligible, sense el més lleu resultat. De tota manera, no voldria pas haver tingut uns altres pares. No crec pas que tothom ho pugui dir igual i aquest és el fet bàsic, al meu entendre d'una família. Tota la resta és fraseologia convencional. Els meus pares em donaren una disciplina concreta, és a dir, una tendència a reaccionar de la mateixa manera davant els espectacles que hom va trobant. No he pas conegut els meus avis -excepte la meua àvia materna. Ningú no me'n parlà mai. Ni tan sols sé on són enterrats. Dels meus besavis, no en tinc ni la més petita notícia. Per més esforços que fes, no podria pas posar, sobre aquest paper, els seus noms cabdals. A deu anys, vaig marxar de casa per anar al col·legi. Des d'aquella data fins molt tard en la vida els meus retorns a casa es produïren en un estat d'esperit de passavolant. De les persones de les branques laterals de la família, en tinc una idea molt vaga. De les poques que he conegut, el seu tracte ha estat molt superficial. Altres deuen haver tingut més fortuna. En el cas personal, tota la família es redueix als pares. És clar que les famílies importants deuen tenir papers i cultivar els records dels passats familiars. Jo no tinc cap paper ni m'han insuflat cap record apreciable. La pura grisalla. L'anonimat biològic total. Havent nascut el 1897, més enllà d'aquesta data el que fa referència a la meua família està immersit en una boira total. Així, en l'espai i en el temps, la presència de la meua família és ben prima i magra. En la cadena de les generacions, ni tan sols es troba algun element pintoresc que vigoritzi alguna forma esborrada, que hi doni un cert color. Tot cendra, dispersió, oblit...

De vegades es tenen germans. Hi ha una cosa -parlant en general- que els pot unir o desunir: els interessos, els diners... si n'hi ha. A part aquest fenomen, si viuen a prop, solen renyir; si viuen allunyats, tendeixen a tenir l'un de l'altre records molt imprecisos. La memòria tendeix a relaxar-se. Arriba un moment, amb el pas dels anys, que es troba curiós que, amb la persona que teniu davant, hi hàgiu pogut tenir una certa intimitat, que hi hàgiu pogut dormir en el mateix llit. La família -la vida en general- és una successió de sorpreses mentals i sentimentals.

Carles Torner. Fragment d' "Infants txetxens cauen amunt", dins *L'arca de Babel*

Barcelona, 28 de desembre de 2001

Estimada Anna Politkovskaia,

Sempre recordaré la teva dignitat vermella, la teva soledat incandescent. Asseguda al bar, escoltant-te, finalment podia reposar en tu la meva mirada. Era fa a penes un mes, i al carrer plovia amb aquell plugim de Londres tan insistent, que tot ho amara sense fer fressa. Recordo bé la noia que em traduïa les teves paraules del rus a l'anglès: era de Bielorússia, es deia Anna com tu, i a mesura que anava avançant la conversa semblava que es feia més i més petita, que volgués desaparèixer, com faria un àngel traductor, fins que desaparegué del tot.

Fins al final de l'entrevista, quan em preguntares per què estava interessat en Txetxènia, no et vaig explicar que l'últim semestre de l'any passat vaig fer un curs a la universitat d'un parell d'hores per setmana, i que vaig demanar als alumnes que paressin l'orella al silenci imposat a Txetxènia. Un silenci insistent, com aquella pluja de Londres, incessant, de tan quotidià gairebé transparent, invisible. Setmana rere setmana, els estudiants que seien a classe van anar constatant l'absència de notícies sobre els crims de Txetxènia als nostres diaris. Jo els duia alguns retalls breus de la premsa estrangera: la notícia que el Consell d'Europa havia aixecat les sancions que implicaven una mínima vigilància envers l'acció de l'exèrcit rus, un article del president de la Federació Internacional de Drets Humans que denunciava la complicitat europea en el crim...

De l'altra banda de la muralla dels mitjans de comunicació, amb aquells estudiants, maldàvem per escoltar-te, Anna. Per això em va colpir tant la teva presència vermella, al bar de Londres. Perquè et poguéssim escoltar havies hagut d'exiliar-te. És una de les noves lleis de la fiscalia: els silencis s'atreuen, a banda i banda de la muralla de la comunicació, fins que acaben ajuntant-se. En efecte: la traducció a l'anglès del llibre que recull els teus tres anys de reportatges era damunt la taula.

'Només tinc un llibre publicat', va ser el primer que em vas dir, 'però sóc una escriptora especial, perquè la majoria dels personatges del meu llibre ja són morts. Això fa la meua vida atípica, perquè he considerat que havia de ser-los fidel i intentar que la comunitat internacional aturés aquesta guerra'. Òbviament, el fet que siguis russa i que en els teus reportatges denunciis l'exèrcit rus, però també l'ús de la tortura i del segrest pels guerrillers txetxens hauria de fer que la teva veu fos especialment escoltada. 'Jo no haig de prendre partit, perquè el meu principi és recollir fets i informar del que fan les dues bandes als civils. No he estat mai corresponsal de guerra. La primera vegada que vaig anar a Txetxènia,

l'octubre del 1999, era per a un reportatge sobre els efectes de la guerra en els civils. El que més em va sobtar llavors va ser que jo no veia per cap banda una lluita contra el terrorisme, sinó massacres, i en canvi cap periodista no cobria aquesta guerra. No tan sols la situació a Txetxènia és complicada, sinó que tot Rússia ignora què hi passa de veritat.'

Et vaig preguntar per Victor Popkov, que era corresponsal a Txetxènia. El vaig conèixer fa un any, en un congrés, i vaig publicar una foto seva sostenint un cartró amb un breu text: 'La nostra esperança en un futur millor només pot fonamentar-se en l'amarg sofriment dels pobles, el dolor passat i present. Que Déu ens ajudi a sentir aquest dolor'. Em vas dir que a Popkov li van tirar un tret per l'esquena mentre feia la seva feina de periodista a Txetxènia i que morí poques setmanes després en un hospital de Moscou, deixant del tot desamparats la dona i quatre fills."

**Narcís Oller. De la narració "Records de noi" [De *Notes de color*], dins d'*Obres completes*.
Barcelona: Selecta, 1985, p. 290**

Quan jo era petit, al meu poble regnava el salvatgisme. El mal exemple de les guerres i trasbalsos que es seguiren, quasi sense interrupció, de l'any 8 al 45, havia avesat mos conterranis a matar-se, a robar-se la vida els uns als altres, de vegades per no res. Jo havia sentit ponderar, com a heroïcitat, a persones de bon seny, la conducta abominable dels nostres bagatgers de la guerra de l'Any vuit, que acabaven traïdorament amb la major part dels ferits francesos en tragar-los; i recordo encara la fruïció amb què es narraven les sagnants revenges i crueltats que la guerra dels Set anys havia promogut en ambdós partits. Fills i germans de les víctimes quedaven encara per a sentir-ho, i en el secret de llur cor gruaven l'hora d'allò que ells anomenaven «fer-se la justícia». Un cop descobert l'objecte de llurs odis, quan menys aquest s'ho esperava, li clavaven un punyal a l'esquena, restava l'home estès a terra, i mai l'autoritat no podia descobrir el matador. Si algú havia vist el crim, s'ho callava: qui per por, qui per ésser dels que duïen iguals fins; altres per una estranya aberració del sentit moral que els induïa a compadir el matador, considerant el que aquest havia abans sofert en perdre algú dels seus. Era, doncs, un estat deplorable.

Sergi Pàmies. "Escabetx", dins *Si menges una llimona sense fer ganyotes*.

Em desperto amb unes ganes intenses de plorar, però com que avui tinc molta feina, decideixo que ja ploraré més tard. Surto cap a l'oficina i arribo just a temps per la primera reunió del dia. Mentre la directora general llegeix un informe sobre l'augment de costos i la retallada de despeses (o viceversa), dibuixo una falç i un martell en un bloc de notes. A l'estómac encara em belluga una bossa de llàgrimes que, tard o d'hora, hauré de rebentar. Un cop al despatx, collo proveïdors i repasso escandalls. A les dues em poso l'americana i surto ràpidament per no fer tard a la reunió amb la tutora del meu fill. Arribo a l'escola al mateix temps que la meva ex. Durant l'entrevista la tutora es dirigeix més a mi que no pas a ella, i això m'incomoda, encara que potser em fixo en aquest detall perquè no em ve de gust escoltar què ens explica. El nen té problemes, diu. Es distreu molt i mossega les seves companyes, sobretot les –la tutora subratlla l'adjectiu– *subsaharianes*. em comprometo a prendre mesures, tot i que sé que, si el règim de visites dictat pel jutge només em permet veure'l un cop de setmana sí i l'altre no, poc que puc fer-hi res. En el moment d'acomiar-nos, l'ex i jo intentem concretar un dia per parlar-ne amb tranquil·litat, però tots dos tenim pressa i ho enllestim amb un «ja ens trucarem» poc convincent. Malgrat el col·lapse circulatori, arribo a temps a la presentació d'un projecte per a un possible nou client. Exposo estratègies, desplego gràfics i m'escarrasso per enlluernar el gerent de l'empresa candidata a contractar els nostres serveis, que s'enduu, em fa l'efecte, una bona impressió. En acabat, la secretària em demana un consell. Amb un fil de veu autocompassiva, m'explica que té una oferta d'una multinacional i que s'està plantejant si és o no l'oportunitat idònia per canviar d'aires. Com que desitjo el millor per a ella, li recomano que accepti la feina. Quan noto que això la desconcerta, dedueixo que només feia servir aquesta oferta inexistente per aconseguir, a través meu, un augment de sou. Em decep però callo, perquè jo també dec haver-la decebut alguna vegada. Prenc una pastilla vasodilatadora i, abans d'anar-me'n, parlo per telèfon amb la mare («En comptes de venir diumenge, vindré dissabte»), la meva germana («T'he enviat les mostres, però en falta una que encara no els havia arribat»), i la bústia de veu del capità de l'equip de futbol sala de l'empresa («Duré la pilota»). Quan arribo a casa, sopo una llauna de tonyina en escabetx i un iogurt. M'estic un estona arrepatat al sofà, calculant quantes hores falten per al cap de setmana amb el meu fill. Em despullo al dormitori. Davant del mirall, em pessigo els sacsons. Em rento les dents i m'hi passo un fil dental fins a fer-me sang. Assegut al llit, sospeso la possibilitat de masturbar-me. Me n'estic. Després d'un moment de dubte durant el qual em pregunto si em queda res per fer i em responc que no, apago el llum, m'estiro i començo a plorar, amb el cap contra el coixí, per no molestar els veïns.

Emili Teixidor. Del llibre *Pa negre*

Quan feia bon temps, des de Pasqua Florida fins a principis de tardor, quan el bosc canviava de color, vivíem a les branques dels arbres.

Ens havíem enfilat a tots els arbres de l'hort dels fruiters, prou forts per aguantar-nos a tots tres i prou baixos perquè hi poguéssim pujar sense escala, però després de provar-los vam triar la prunera vella com a cau definitiu. La prunera o el pruner vell tenia l'enforcadura del tronc ampla, acollidora i fosca com el fons d'una perola, i les tres branques que hi naixien permetien d'instal·lar-nos-hi amb comoditat, repenjar l'esquena i repartir-nos l'espai amb precisió: tocava una branca per a cadascú.

L'entreforc era el lloc comú on ens trobàvem. Les branques, en canvi, eren terrenys privats, cadascú hi guardava les coses que volia, tractava els branquillons com li semblava, penjava cintes o papers a les fulles, collia les prunes per a ell tot sol i no tenia cap obligació de compartir-les amb els cosins, i fins i tot podia no respondre a les preguntes llançades des de les branques veïnes, com si es trobés en una cambra tancada i el fullam fos una paret que no deixava passar les paraules.

Els altres arbres, veïns de la prunera vella, eren pomeres la majoria, alguns perers, pruneres joves amb branques massa primes per suportar els nostres moviments, arbres revells deia l'àvia, amb el brancom espès i de poca alçada. Més enllà de l'hort hi havia un parell d'oms mig corcats i el cirerer a la vora del camí, els roures de la roureda del prat, arran del bosc petit, i el saüquer immens del darrere de la masia, tan alt que mai no havíem pogut comptar totes les branques, ramificades fins a l'infinit, com una xarxa que s'estenia més amunt de la teulada del mas. El saüquer era l'arbre de l'àvia Mercè perquè es veu que les flors que feia eren medicinals, i sempre que podíem deixàvem les finestres del darrere de la casa obertes perquè entrés el perfum de les flors de saüc —la flaire deia l'àvia— i només respirant aquella olor marxessin totes les malalties, que ella en deia malures.

Només la prunera vella tenia les branques prou llargues i fortes per acollir-nos bé. Una casa vegetal amb la fusta rugosa, fosca i revellida d'una cabana al mig del bosc o d'una paret ensutjada de la cuina.

Les pomeres eren massa petites i quan les pomes eren grosses tota la copa penjava cap avall, com el ventre d'una dona prenyada. I quan eren florides, el perfum era massa intens i embafador i les flors massa blanques i atapeïdes. Amb les pereres passava el mateix. Els oms ens feien fàstic o por, tenien el tronc massa vell, brut i foradat, semblava podrit, i el brancom era massa petit per a la grandària de l'arbre, com el ferrer del poble i els homenassos que li portaven els cavalls a ferrar, que feien el pit gros i el cap petit. El cirerer era més acollidor, però el fullam era massa espès i els raïms de cireres massa delicats per a

les nostres activitats aèries, les cireres tenyien la roba, les mans i les cames i ens delataven. I a més a més, la seva situació, al costat del camí que arribava a la masia pel costat de la cuina i del prat i portava al poble de la mare, el poble de les fàbriques, els feia massa visible als ulls dels grans. Els roures quedaven massa lluny de la casa, tot i que resistien bé les nostres envestides. I el saüquer era inabastable, l'arbre de l'àvia, el prodigi medicinal que restaurava la vida, i el consideràvem gairebé sagrat.

El pruner vell era el refugi clavat. Davant per davant de l'entrada de la masia, prou apartat perquè ens poguéssim amagar i prou a la vista perquè no diguessin que ens escapàvem de la feina, amb les fulles i els branques espessos i a la distància exacta per formar una mena de cortina que ens permetia veure sense ser vistos quan érem a dalt, gairebé a l'altura del primer porxo del mas.

Des d'allà ho controlàvem tot: l'entrada, els porxos, els estables... A la banda esquerra, vèiem el prat dels roures al costat del caminet del cirerer que portava fins a Can Tona i altres masies veïnes passant pel bosc petit fins al poble de la mare, i un segon camí més ample que donava tota la volta a la casa passant a la vora del pou i dels abeuradors i les pedres de sal per al bestiar, i a la dreta, tancats per un reixat del filferro, podíem veure els estables del bestiar, el galliner, la cort de porcs, l'era o el camp de batre amb el paller, la paller i la pallissa –l'àvia deia que la gent de ciutat no sabia distingir un paller d'una paller; amb aquest petit detall ella coneixia si eren gent del terròs o de sabata plana–, el bassal d'aigua al cim del pujolet que feia el terreny i el bosquet dels avellaners que fregava l'hort del convent dels frares, separats per una paret de pedres. El segon camí tornava a sortir després de voltar el mas i es convertia en el camí de l'escola i del poblet, arran del bosc gran que omplia tot el paisatge del fons menys el costat de la carretera de Vic, amb la doble fila de plàtans vells i tot de conreus i la baluerna fosca del convent de Sant Camil de Lelis, el convent dels malalts desnonats.

Joaquim Amat-Piniella. Fragments de K.L. Reich Barcelona: Edicions 62, Col. El Balanci, 2001

Fou l'Emili qui s'adonà el primer d'un grupet de tres o quatre homes –li calgué fer un esforç per a «trobar-los» homes- que, afluïts a la carretera per algun camí secundari, esperaven que la columna hagués passat per tal de creuar.

-Mira, Cisco –digué ofegant una emoció violenta.

Eren internats al camp i anaven guardats per dos SS, fusell al braç. Sobre ells varen convergir totes les mirades de la processó i per uns instants no existí res més al món. És que eren realment homes? Vestits amb parracs ratllats de blau, amb un casquet també ratllat enfonsat per damunt de les orelles, llurs cares cremades pel vent de neu, morats de fred els llavis i la punta del nas, tremolant tot el cos arrupit, traslluïen per una magror cadavèrica tot un infinit de sofrances. Aquells cossos semblaven sacs de llenya, talment els ossos apuntaven a través de la pell i dels draps que els vestien. Dels pantalons massa curts eixien uns turmells exageradament inflats i unes sabates amb sola de fusta, molt grans i balderes, sota les quals s'aferrava la neu fent insegura l'estabilitat d'aquelles pobres carcasses.

-Redéu! –exclamà Francesc.

Al mateix moment que els nostres amics passaven per davant del grup, un d'aquells esquelets vivents obrí la boca com si anés a parlar.

-Sou espanyols?- preguntà, en efecte, amb un accent andalús impecable.

La seva veu, sortida amb retard no corresponia per la potència a l'espantall que se'n servia. Ningú no tingué prou presència d'esperit per a contestar-li. L'home deuria repetir la pregunta més endavant, i tant la seva veu com la seva presència, obligades a presidir la desfilada, oferirien als nouvinguts la imatge-compendi d'una existència a la qual, d'aleshores endavant, estaven condemnats mil cinc-cents homes més.

(p. 35-36)

* * *

Xuclà la cigarreta amb fruïció, i, com si se li hagués girat la pissarra amb tot el que hi havia llegit, es trobà amb el pensament desviat per un camí contrari. «És que sóc tan feble com els altres – va pensar -; el meu egoisme és impotència, com ho són el servilisme dels covards i les aberracions dels "femelles"». Va veure que els egoistes com ell eren igualment dominats per l'esperit del camp. Una tercera forma de dominació, en la qual també havien pensat els organitzadors dels camps nazis. «Ésser egoista és fer-los el joc».

[...]

I la lògica el portava al punt de sortida: calia que aquell que pogués s'esforcés a

comprendre, a compadir a ajudar. Per sentit del deure o per sentiment sincer, el cas era el mateix, calia fer-ho! Lluitar com fos, sacrificant-ho tot, per a no ésser absorbit per l'esperit del camp! Altrament era col·laborar amb el nazisme...

(p. 178-179)

* * *

La tarda era grisa i encara que de la neu caiguda un parell de dies abans no en restaven més que uns pocs vestigis pels racons ombrejats, l'aire portava les acícules del fred. Els presos estaven formats des de feia una bona estona, car el recompte ja era fet, però l'ordre de trencar fileres encara trigaria a ésser donada. Els SS tenien feina llarga: un grup de quaranta iugoslaus havia arribat aquell mateix migdia, i calia fusellar-los abans que es fes fosc. Per tal de donar al crim una major solemnitat, el Comandant decidí que, mentre durés l'execució, el camp romandria format i en posició de «ferms».

Els condemnats donaven la impressió de camperols i, entre ells, hi havia cinc dones. Presumptes encobridors dels «bandits» que lluitaven per la llibertat de la pàtria, aquells màrtirs foren detinguts en concepte d'ostatges. El Reich establiria amb llur mort un precedent exemplar. Però això no era prou. El procediment d'execució seria refinat. Els SS no feien justícia, o, més ben dit, el que al seu punt de vista podia ésser justícia: es venjaven.

Els condemnats passaren la tarda al carrer, acervats contra el mur del crematori, abillats únicament amb una camisa i uns calçotets i, en ésser traslladats al lloc del suplici, ja estaven mig morts de fred; dues de les dones ploraven convulsament i els seus gemecs ressonaven planyívols pel camp paralitzat. Foren transportats al quadre de tir, emplaçat a un extrem del camp, plaça oculta a les indiscrecions; l'herba el tapissava, mancava d'esclat, cremada per les primeres gelors i com esborrada d'antuvi, en saber el testimoniatge que li estava reservat...

Els matancers arribaven cascats i amb el fusell al muscle. Hans Gupper portava els seus gossos; els altres oficials, la perspectiva d'un «festival divertit». Cadascú es situà al seu lloc respectiu. Els únics que no coneixien el seu eren els iugoslaus, car romanien arrecerats, fent una pinya, junt al planxer d'un barraca-taller. Un dels oficials llegí un nom de la llista que portava a les mans. Un home impressionant per la seva estatura, sortí del grup, desfent-se amb un gest decidit i dolç de la mà que retenia la seva. L'alçària l'obligava a portar el cap una mica cot, però als seus ulls brillava una expressió de coratge i menyspreu.

- Posa't ací – manà l'oficial, bo i acompanyant-lo al punt escollit com a més apropiat.

- Treu-te la camisa –afegí, mentre un soldat li lligava els peus.

La detonació fou única i allargassada. Els trenta-nou condemnats restants es taparen els ulls i llurs crits d'angoixa es perderen en el vellut de l'herba. Les dones foren afusellades les últimes... Els fou feta la concessió de morir amb la camisa posada. Per altra part, aquella formació extraordinària perllongava inesperadament la tortura de la multitud arrengrerada. Dues hores més de fred, dues hores més de fam, dues hores més de fatiga, dues hores

encara més intolerables que la resta de la jornada, perquè eren això: de més a més. És clar que aquelles dues hores eren les darreres per als quaranta malaurats, però el camp no podia solidaritzar-se amb llur sort lamentable. Eren vuit mil estómacs que s'encongien de fam, setze mil genolls que es doblegaven de cansament, miríades de cèl·lules nervioses agullonades pel fred. Els botxins donaven a la dallada de la mort un ritme lent, perquè sabien el valor enervant d'aquella lentitud, per als condemnats i per als qui havien d'esperar-ne la fi. Cada detonació assenyalava un pas més cap a la terminació de la tortura, cada detonació feia desitjar la immediació de la següent. Hom oblidava que a cadascuna d'elles, un ésser humà queia sobre el basal de les sangs germanes.

- Dinou...

L'estómac es contraïa, el pes dels genolls augmentava, el fred atenyia noves posicions.

- Vint... Hem arribat a la meitat.

Aquells vuit mil homes ja no sabien que quaranta persones anaven morint una a una: cada espetec era el senyal d'un rellotge que marcava la durada de llur sofrença, i àdhuc la lentitud, que els primers moments era exasperant, es veia acceptada ara com si fos la marxa normal del temps i ben vinguda la cadència que gradualment menava a la fi.

A la darrera detonació, s'elevà dels rengles un murmuri fet de sospirs d'alleujament. Si amb mots es pogués expressar la significació d'aquest murmuri, seria amb els que pronuncià l'Ernest:

- Vaja! Per fi, ja són tots morts...!

- Calla, imbècil! —escopí l'Emili, que aquell dia formava al seu costat.

Foren trencades les fileres i cadascú entrà al Block a sopar. Era ja completament fosc i el relleu de la sang donà a la nit una densitat viscosa...

I els SS begueren molt alcohol aquell vespre, puix que la seva feina no estava acabada i, en casos així, el consum de «Schnaps» era una necessitat de servei. Al cap de pocs moments d'haver tocat la campana de silenci, hom veié arribar un grup de presoners russos a la plaça de recomptes. De les finestres dels Blocks que donaven a la plaça, es podia distingir que no es tractava de simples soldats. Els uniformes eren ben tallats; segurament serien oficials i comissaris. No se'ls canvià pas de roba. Foren introduïts als subterranis del crematori, i hom calculà si n'hi hauria una trentena. Una estona després, passà Hans Grupper amb els seus satèl·lits.

- Què porta a les mans? — feu un dels qui espiaven per la finestra —. Vols dir que no és una destrala?

- Sí, sí que ho és.

Durant més d'una hora, uns crits esgarrifosos i alguns disparats de pistola dominaren l'ample

silenci del camp. La plaça deserta semblava empètitida per la llum viva dels reflectors. El fred mateix semblava prendre corporeïtat a l'exterior. La mort feia disbauxes al subterrani del crematori, i la sang del capvespre i d'aquella nit, anava xopant a poc a poc les pedres, la sorra, el fustam, l'aire i l'esperit dels presos a l'aguait. El gust de sang es propagava com un virus en l'atmosfera de crueltat. Aquella atenció obsessionada, emmetzinada per un començ de sadisme, aquella manca de pietat, l'acre sabor del dolor d'altri, eren factors alarmants als ulls del nostre observador, l'Emili. És que el camp arribaria ineluctablement a la finalitat perseguida pel nazisme de deshumanitzar els escassos que sobreviurien?

(p. 179-182)